

På 50 år er julekalenderen blevet et sindsbillede på den moderne familie jul

Julekalender i fjernsynet har været en fast del af julen i mere end 50 år. På den tid er den gået fra hånddukke for de mindste kombineret med ulandskampagne til at være store udstyrsstykker, der frit mikser alt, der lugter lidt af jul, tradition, magi og historie i en stor hyggelig sammenkogt ret. Og på den måde er julekalenderen blevet et sindbillede på den moderne families egen jul.

Forfatter: [Peter Yding Brunbech](#)

Traditionen med julekalendere i fjernsynet stammer i Danmark helt tilbage fra 1962, hvor Danmarks Radio sendte julekalenderen "Historier fra hele verden". Der var tale om 10 minutters fjernsyn med lidt dukketeater og en lille filmbid om børn i fattige lande. 1962 var nemlig også året, hvor dansk ulandsbistandshjælp blev skudt officielt i gang med en række store indsamlinger i løbet af efteråret, og koblingen mellem ulandshjælp og julekalender har været ved helt frem til i dag, hvor overskuddet fra salget af DR's julekalendere stadig går til udvalgte ulandsprojekter.

Hånddukker og små animationsfilm dominerende generelt 1960'ernes små korte julekalendere, og særligt "Kender du Decembervej" fra 1967, var et tidligt hit, ikke mindst på grund af den lidt skingert syngende Magnus Tagmus, der kørte hen over byens tage i sit juletog.

1970erne

Selvom der også efterhånden var dukket levende mennesker op i julekalenderne, blev 1970'erne domineret af de særlige stangdukkekalendarer. "Vinterbyøster" fra 1973, "Jullerup Færgeby" fra 1974 og "Kikkebakke Boligby" fra 1977 var alle lavet med samme ikoniske teknik og blev store succeser, der siden er genudsendt adskillige gange. På indholdssiden var de også tidstypiske børn af 1970'erne. Efter vor tids målestok var der meget lidt traditionel jul i dem, og i stedet præsenteredes seerne for små mikrokosmos af gode og lidt aparte eksistenser, der holdt sammen lokalt, var åbne for påvirkninger udefra og ville hinanden det godt. I bedste dansk børne-TV tradition var det børnene og deres verden, der var i centrum, mens de voksne spillede rollen som skæve og ofte lidt latterlige bipersoner. Lidt blød magtkritik var der også plads til, hvad enten det gik ud over den hjemlige skrankepave i form af hr. Stempelquist, eller målet var EF repræsenteret af fiskebilen fra Euro-Fish, der væltede alt omkring sig og symbolsk havde en vogn til passagerer spændt bagefter til det folk, der bare måtte følge med "udviklingen".

1980erne

I 1980'erne steg budgetter og ambitioner for julekalenderne yderligere, og de blev i stigende grad målrettet hele familien og ikke kun børnene. Til forskel fra 70'erne skulle julehyggen nu også være til at tage og føle på igennem alle afsnit. "Jul i Gammelby" fra 1979, "Torvet" fra 1981 og "Jul på slottet" fra 1986 var store udstyrsstykker, der serverede god gedigen julehygge og julestemning for alle pengene. Samtidig var særligt "Jul i Gammelby" og "Jul på Slottet" tidlige eksempler på fortællinger, der lænede sig tungt op af eventyrtraditioner og nostalgiske forestillinger om gamle dage. 1980'erne var også årtiet, hvor julekalenderne selv blev til nostalgi, da man her begyndte at genudsende tidligere julekalendere, så der ikke skulle laves en helt ny hvert år.

Herudover var det også årtiet, hvor vi første gang stiftede bekendtskab med Nissebanden, som blev en så stor succes ved premieren i 1984, at DR og idémanden Flemming Jensen i de følgende årtier sendte dem på et kulturelt generobringstogt til vore tidligere kolonibesiddelser. Først til Grønland i 1989 og senere til De vestindiske øer i 2003.

Nissebanden i Grønland var i øvrigt også et tidstypisk eksempel på en dyrkelse af fortællingen om de "ægte" naturlige folkeslag, som havde bevaret noget af den værdi, som vi moderne vestlige mennesker havde tabt. Modsætningen mellem de karikerede, kunstige og fjollede mennesker fra danske Holme-Olstrup og de naturligt gode, venlige og ægte inuitter var en af

Julekalendere året rundt på DVD

Nissen Pyrus i "Alletiders Jul" fra 1994. Hele fire Pyrus-kalendere blev det til over de næste syv år, og alle var skåret over cirka samme læst. Julen var i fare, og Pyrus og de øvrige nisser skulle via Rigsarkivets gamle breve og dokumenter gå på jagt i danmarkshistorien for at redde julen. Pyrus-kalenderne var et stort bidrag til traditionen for, at julekalendere og Historie hang tæt sammen, og at man som voksen kunne sætte børnene foran tosserierne med ekstra god samvittighed, fordi de ovenikøbet kunne lære lidt historie undervejs. At jeg så personligt heppede på den onde IT-rationaliseringskonsulent Uffe Spage Andersen, da "Alletiders Nisse" blev genudsendt i 2006, er en helt anden historie. Men Rigsarkivet var altså håbløst bagefter, når det kom til onlineadgang til arkivalier i 00'erne.

Dansk historie og kulturarv i kalenderen

At dansk historie og kulturarv var en central del af næsten enhver rigtig dansk julekalender blev for alvor et julekalenderdogme i det nye årtusinde. Skelsættende blev DR's "Jul på Kronborg" fra 2000, hvor alt, der smagte lidt af Kronborg, blev revet ned fra hylderne og hældt i den store julehyggegyrde. "Jul på Kronborg" blev sendt samme år, som Kronborg kom på listen over verdenskulturarv, og handlingen tager udgangspunkt i griske politikere, der ville sælge slottet til de onde svenskere. Dagen og julen bliver selvfølgelig reddet af en alliance af nisser, Christian IV, elvere, Holger Danske, Hamlet og den gode danske familie Juhl.

Selvom "Jul på Kronborg" ikke blev nogen entydig succes, indvarslede den tiden med den moderne danske familiejulekalender, hvor man tager fat i et tema fra historien (ofte Danmarkshistorien), litteraturen eller religionen, tilsætter forskellige populærkulturelle referencer, nisser og julehygge, og så placerer en moderne tidstypisk dansk familie med sine egne interne genvordigheder lige midt i det hele. "Jul på Kronborg" var i den lette ende, men det nye format kunne også tage ganske alvorlige emner op med succes, kunne man se i 2003 med TV2's Jesus og Josephine og i 2009 med DR's "Pagten", hvor et væsentligt spor i handlingen handler om mødet mellem en ung Grundtvig og en nutidsdreng, der bliver moppet i skolen.

Andre eksempler er "Absalons Hemmelighed" fra 2006, hvor handlingen knyttes til de

seriens dramaturgiske akser. Man kan næsten sige, at den var en dansk julekalenderudgave af Kevin Costners *Danser med Ulve* fra 1990. Om årsagen til, at vi aldrig fik en "Nissebanden på Færøerne", var den lunkne modtagelse af Nissernes Ø i 2003 eller måske var en erkendelse af, at den færøske befolkning næppe helt så godvilligt ville finde sig i at spille rollen som ædle vilde, er svært at sige.

1990erne

1990'erne blev først og fremmest præget af TV2's indtog på julekalendermarkedet, der blev så meget mere markant, fordi DR i samme periode ofte slog sig til tåls med at hive tidligere succeser frem fra arkivet fremfor at producere nyt. Efter at have lagt ud med Trolderik-figuren i årtiets første år ramte TV2 en guldåre med

arkæologiske udgravninger under Magasin i København, og "Jul i Valhal" fra 2005, hvor det er den nordiske gudeverden, der bringer spænding og eventyr til en dansk families jul. Her finder man også mange eksempler på de mange lag af populærkulturelle referencer, moderne julekalendere ofte gør brug af. Som fx scenen, hvor de nordiske guder synger Gudesangen i et format, der er direkte hentet fra de store indsamlingsmusikvideoer i 1980'erne såsom "Do They Know it's Christmas" og den danske "Afrika".

Julekalenderne fik tilført yderligere et niveau i TV2's julekalendere "Ludvig og Julemanden" fra 2011 og "Tvillingerne og Julemanden" fra 2013, der begge foregik i Nordjylland og fik produktionsstøtte fra nordjyske kommuner, der så en julekalender som en god mulighed for at markedsføre regionen og dens seværdigheder.

Den mere traditionelle danmarkshistorie er måske de seneste år trådt et skridt i baggrunden, mens legen med genrer og forskellige spirituelle og kulturelle elementer er blevet endnu mere fri. I DR's "Tidsrejsen" fra 2014, er det 1980'erne, der dyrkes i stedet for en fjern fortid, og i "Julestjerner" fra 2012 viser det sig, at nisserne i virkeligheden er aliens fra en fremmed planet. I TV2's "Juleønsket" fra 2015 er det overnaturlige element forskellige grupper af engle og dæmoner, hvilket næsten gav den en form for Neo-New age handling. Med "Juleønsket" havde TV2 i øvrigt denne gang hentet støtte på 2,5 mio. kr. fra FilmFyn, der til gengæld fik promoveret Nyborg, Storebæltsbroen og en nedlagt grillbar.

Et sindsbillede..

Den moderne familie julekalender er således gået fra at være dukkeunderholdning for de mindste til at være et sindsbillede på den danske familie jul. Kommercielle interesser, gode historier og overnaturlige væsner fra både fortidige, nutidige og ikke-eksisterende trossystemer blandes med danmarkshistorie, litteraturhistorie, populærkulturelle referencer og selvfølgelig en god portion nisser og julepynt.

I midten af det hele placeres en moderne dansk familie med alle de problemer, det moderne familieliv byder på for børn og unge med deleforældre, mobning, kærestesorger, papsøskende og fortravlede voksne, der ikke kan leve op til familiehyggeforventningerne. På den måde er julekalenderen også et sindsbillede på den måde, vi holder jul på i dag. En kompliceret affære, der dog indeholder en meget lang række af traditioner og forestillinger om den gode og ægte jul. Men også traditioner og forestillinger i stadig udvikling, da det vigtigste ikke er, om tingene er som i gamle dage, men at det føles som om. For julen er en tid, hvor vi til stadighed blander gammelt og nyt fra nær og fjern på stadig mere kreative måder – præcis ligesom julekalenderne.

Der findes mange oversigter på nettet over julekalendere gennem tiderne:

- juleweb.dk
- [Bries Blog-O-Rama](#): Brian Iskov har på en blog skrevet om produktionen af DR's julekalendere gennem 50 år

- [Bonanza](#): På DR's side Bonanza kan man se klip fra flere gamle julekalendere